

Міністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

**Матеріали
XXVII наукової конференції
здобувачів вищої освіти**

Випуск 40

Одеса – 2021

ВПЛИВ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Стоянова Д.

Людина від народження наділена здатністю сприймати музику і реагувати на неї; така здатність нерідко зберігається при різних порушеннях, захворюваннях, травмах. Дія музики на людей, що зазнають труднощі при вербальному спілкуванні або позбавлених відповідних навичок, може бути використано при наданні психо-педагогічної допомоги дітям з порушеннями психічного і мовного розвитку різного генезу (включаючи ДЦП, органічні поразки ЦНС, синдром Дауна, аутизм, ранню дитячу шизофренію та ін.). Музика може зіграти істотну роль як в діагностиці на початковому етапі обстеження дитини, так і в комплексній програмі корекції. Музична терапія як один з можливих невербальних способів терапевтичного впливу почала застосовуватися в останні 40 років. Передусім, музика потрібна нам як спосіб емоційного впливу на дитину, але також і як один з можливих способів пізнання світу і, природно, як спосіб невербальної комунікації. У практиці Центру лікувальної педагогіки зустрічалися діти, для яких музика була цінним інтересом і виявлялася єдиною можливою для них "лінією зв'язку" з навколишнім світом впродовж довгого часу. [3]

Музикотерапія - метод, що використовує музику, як засіб нормалізації емоційного стану, усунення страхів, рухових і мовних розладів, психосоматичних захворювань, відхилень в поведінці, при комунікативних утрудненнях. Є сукупністю прийомів і методів, сприяючих формуванню багатой емоційної сфери, практичного зайняття і вправ, сприяючих нормалізації психічного життя дитини. Передбачає як цілісне і ізольоване використання музики як основного і провідного чинника дії (музичні твори), так і доповнення музичним супроводом інших корекційних прийомів (психогімнастика, логоритміка).

Суть музикотерапії ми бачимо в здатності викликати у "особливої" дитини позитивні емоції, які чинять лікувальну дію на психосоматичні і психоемоційні процеси, мобілізують резервні сили дитини, обумовлюють його творчість в усіх областях мистецтва і в житті в цілому. Основними і головними завданнями, що визначають музикотерапію, являються формування і розвиток музичних і творчих здібностей, розширення і розвиток емоційної сфери, навчання засобами музики ауторелаксації, розвиток морально-комунікативних якостей. [7]

Будь-який педагог, пропрацювавши в системі освіти, помічає різке зростання дітей з різними формами порушень в поведінці, з різними відхиленнями в психіці. Простіше кажучи, з кожним роком збільшується число нездорових дітей, дітей з порушеннями психоемоційної сфери. У дитячих садах все більше дітей з яскраво вираженою гіперактивністю, дітей з психосоматичними захворюваннями, які самостійно не можуть впоратися з

нервово-психічними навантаженнями і перевантаженнями, що отримуються як в дитячому саду так і удома. Будь-яка неадекватна поведінка: лінь, негативізм, агресія, замкнутість – усе це захист від нелюбові. Саме це приводить багато дітей до різних форм поведінки, що відхиляється. І педагоги повинні усіма можливими засобами вирішувати ці проблеми. Одним з таких засобів є музикотерапія. [6]

Усі елементи вправ по музикотерапії дають можливість використати їх не лише як засіб розвитку музичних і рухових здібностей дітей на зайнятті ритмікою, але і як ігровий тренінг психічних процесів: уваги, пам'яті, волі, творчої уяви і фантазії, а так само, як засіб розслаблення, перемикання уваги або підвищення психофізичного тону і так далі, в найрізноманітнішій формі організація педагогічний процес в дитячий сад. [1]

Для роботи з сім'ями, що виховують дітей з інвалідністю, в Одесі функціонує Центр реабілітації осіб з відхиленнями психофізичного розвитку. Основним напрямом роботи установи є надання соціальних і реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю і особам з інвалідністю в умовах денного стаціонару і амбулаторного відділення. Щодня в Центрі проходять соціальну, психологічну, педагогічну і трудову реабілітацію понад 400 вихованців. [6] В основі концепції реабілітаційного процесу – максимально ранній початок реабілітації, систематичність і безперервність реабілітаційного процесу, комплексність реабілітаційних заходів, де сполучено спеціальне навчання, психологічну підтримку і медичну допомогу (з мінімумом медикаментозних препаратів, виключно необхідних). Застосовуються також системи реабілітації, викладені в посібнику «Медико-соціальна реабілітація дітей з органічними поразками центральної нервової системи» під редакцією В. Мартинюка і С. Зінченко, системи Бобат і Войта для дітей з розладами руху, система Монтессорі для спеціального навчання. Працюють відділення ЛФК, масажу, логопедичне, апаратної фізіотерапії, музикотерапії, лікувального плавання, іпотерапії і тому подібне. [4, 5]

Щоб вибрати спосіб роботи, необхідний для корекції дитини, терапевт повинен звернути пильну увагу на зміну поведінки дитини під впливом використовуваних музичних фрагментів і реагувати на зміни поведінки своєчасними змінами музики, її характеру і ритму. [4] На першому етапі дитині надають свободу використати інструмент і свій голос так, як йому хочеться, за умови, що дитина не деструктивна. Місце, де він займається. – це його територія, безпечний простір, де він через звуки пробує і виражає себе. Навіть якщо він використовує незвичайні способи, наприклад ударяючи по перевернутому пластинчатому дзвонику, дряпаючи гітарну струну або видаючи голосом дивні звуки, він формує свої власні взаємовідносини. Такі невербальні взаємовідносини, які грають дуже важливу роль, перш ніж зможуть бути встановлені міжособистісні взаємовідносини дитини з терапевтом, мають безліч форм і проходять різні етапи, і спочатку музичний інструмент виступає як

безпечний посередник. Дитина починає усвідомлювати, що терапевт – це провідник, що вказує дорогу до музичного, безпечного, передбачуваного переживання. Перший їх контакт необов'язково словесний, але будується він на тому, що пов'язано з музикою, кімнатою і предметами, в що ній знаходяться. Багато що залежить від відношення терапевта до дитини і до музики як такої. [1]

На першому етапі дитина повинна почати усвідомлювати звуки голосу і інструментів. Потім можна перейти до взаємозв'язків між різними звуками, узявши, наприклад, початок якої-небудь музичної фрази. Поступово дитина починає все ясніше усвідомлювати різні звуки, які він може витягнути. Він грає різні ноти, будуючи інтервали або послідовності на пластинчатих дзвіночках, барабанах, духових або струнних інструментах. Немає нужди, щоб результат відповідав прийнятним музичним малюнкам або навіть був передбачуваний, зазвичай він носить випадковий характер.[1]

Невід'ємна частина музичної терапії дітей з порушеннями – робота з голосом. Фізіологічний розвиток «пісенного» голосу благодотворний для дитини, що так невміло поводить із звуками. Зручний для цього той момент, коли музика викликає в дитині природну реакцію: бажання видати звук, наспівати або промукати що-небудь про себе. Починати краще з вокального зайняття, а не з мови, передусім прислухаючись до будь-якого звуку, який здатний видати дитина, і відповідаючи йому в схожій манері. У дітей з аутизмом голос часто дивний, одноманітний, негнучкий. Це можна змінити, допомагаючи дитині правильніше дихати, тримати довгі звуки, підвищувати або знижувати тон, переходити з тональності в тональність, проспівуючи голосні. [1]

Зазвичай музичні досліди дітей з аутизмом, починаючи з найпростішого рівня, носять характер імпровізації, оскільки вони вільні від яких би то не було рамок і законів. Завдяки цьому у дітей розвивається музична особа, упевненість в собі, є певні успіхи в співі і грі на інструментах. [1]

Основні ознаки аутизму: діти постійно відгороджені, ховаються за мовчанням, уникають зоровий контакт, нерухомі, гіперактивні, вони випробовують спалахи роздратування або уникають всього і уся, несамовито протестують, у них тяга до одноманітності, люто заперечують будь-які зміни в порядку речей, що склався, або стереотипних діях. Також вони часто вдало маніпулюють такими, що оточують і йдуть у свій власний світ нав'язливих ідей, ритуалів, самотності і невідповідностей. Їх поведінка, ймовірно, викликана тривогою і страхом перед навколишнім світом, який бентежить їх і з яким вони не здатні налагодити комунікацію, знайти точки зіткнення, не здатні стати його частиною. [2]

У світі ж музики дитина з аутизмом може відчувати себе у безпеці і часом діяти так, як будь-яка звичайна дитина. М'яка музика, з плавним ритмом – «Колискова» Шуберта, Кумбайя або ж який-небудь з менуетів Баха, уривки тривалістю не більше півтора хвилин допоможе їх заспокоїти і змусить почувати себе добре. Після терапії діти набувають внутрішньої потреби в музиці

і істинно творчу музичну особу, яка допомагає їм набутти почуття ідентичності і самореалізації, також з'являється здатність уважно слухати, розрізняти і емоційно реагувати на знайомі звуки. При ретельному спостереженні за реакціями дітей з аутизмом на музику, як правило, виявляється, що звуки не є стимулом до комунікації, хоча і можуть проникати у свідомість дитини. Представляється, що іноді музика, навпаки, посилює ізоляцію і робить стіну між дитиною і зовнішнім світом ще товще. Для більшості звичайних людей музичні переживання - цей засіб вирватися із звичної дійсності прийнятним чином. Проте для дитини з аутизмом, який і так вже відрізаний від зовнішнього світу, безконтрольне музичення загрожує небажаними і навіть небезпечними наслідками, якщо воно не є сприйнятною і усвідомленою реальністю. Тяга до музики може перетворитися на патологічний засіб занурюватися в себе все глибше і глибше. Ми можемо зробити упевнену оцінку того, що було досягнуто; тій ролі, яку музика зіграла у вихованні і терапії дітей з аутизмом, можливо, і не ведучій, але що в деяких випадках стала життєво важливим компонентом складної роботи, спрямованої на розвиток дитини. [1]

Ця терапія розпочинається із застосування простої вібрації, яка проникає у світ дитини, викликає резонанс і призводить до реакції у відповідь. Для цього можуть бути використані будь-які прийоми, що дають ефект резонансу, враховуючи те, як вони впливають і що з їх допомогою можна зробити для розвитку дитини, якщо застосовувати їх з умінням і розумінням. Реакції аутичних дітей на музику дуже різноманітні, тому існує дуже складна техніка, що веде до усвідомлення такими дітьми того задоволення, яке приносить музика. Можна оцінювати і направляти музичний розвиток дитини на різних етапах упродовж декількох років. Але не можна прийти до якогось завершення, оскільки ми маємо справу з процесом розвитку, який може йти по наростаючій, у міру того як дитина стає дорослим. Досить важко оцінити, що ж музика дала дитині, але ще важче оцінити, що сама дитина привнесла до музики, тут ми можемо використати тільки відносні судження. Проте тривала музична терапія веде до позитивних змін в поведінці такої дитини, розвиває її свідомість, дає їй засіб самовираження і творчості в переломні моменти його життя. [1]

1. Алвин Дж., Уорик Э. Музыкальная терапия для детей с аутизмом/ пер. с англ. М.: Теревинф, 2008. 208 с.
2. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: учебник / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комисарова, Т. А. Добровольская. М.: Академия, 2001. 248 с.
3. Битова А.Л. Музыка как элемент терапии в процессе реабилитации детей с ограниченными возможностями. / <https://www.osoboedetstvo.ru>
4. В Одесі дітям з інвалідністю надають соціальні і реабілітаційні послуги / <https://omr.gov.ua/ru/news/216039/>
5. Інститут реабілітації осіб з вадами психофізичного розвитку ім. Януша